

## Нетрпељив према нетрпељивима<sup>1</sup> Андреј Митровић (1937-2013)

Андреј Митровић више није с нама. Уобичајено би било написати: историчар, професор Филозофског факултета, интелектуалац, ерудита, борац против национализма и рата, врстан говорник, писац... Али, када говоримо о Андреју Митровићу довољно је рећи име и презиме или, чак, само – Андреј. И то не само због тога што је он своје име изградио и што се оно није могло помешати ни са једним другим, већ зато што је одавно постало снажан симбол. Симбол посебног погледа на прошлост, његове историографске школе, стручног, друштвеног, културног и политичког ангажмана. Кад кажемо Андреј, мислимо бити свој. Бити независни појединац, каквих је мало у нашем друштву.

Андреј Митровић се није могао претопити у колектив, препусти маси и одустати од себе. И зато је, у свим областима у којима је деловао, оставио тако препознатљив знак. Слушао је себе, ослањао се на своје изразито широко образовање, имао поверење у свој осећај за исправно и није губио наду да друштво може да постане боље и да му он на том путу може помоћи. Тешко је подносио пресипање многих наших интелектуалаца с једног на други крај политичког лонца, мука му је била од интелектуалних улизица и хорских профитера. Стидео се у њихово име, осећао потребу да им добаци сламку и да им опрости. Сматрао је својом обавезом да другима, посебно младима, помогне да се снађу у политичким метежима, који су замагљивали мисли и тупили индивидуалност. Био је осетљив на насиље, агресивност, намештаљке, подметања, грубост. Зато се може рећи да је књига *Време нетрпељивих*, која му је у раним годинама донела славу, одредила његов живот. Не само зато што је његово име већ тада постало симбол борбе против нетрпељивих, већ и због тога што је рад на њој избрусио његову оштрицу према онима који не подносе различитост и који своје виђење света намећу као једино. Случај је хтео да је живот провео у нетрпељивим политичким системима, али то га није водило закључку да наде нема, већ да се од борбе против њих не сме одустајати.

А борбу је водио стално. Водио је у својој науци, историографији, коју је бранио од оних који су хтели да је троше за неки плитак циљ и употребе за

---

<sup>1</sup> Dubravka Stojanović, „Netrpeljiv prema netrpeljivima“, u: *Danas*, [http://www.danas.rs/dodaci/vikend/netrpeljiv\\_prema\\_netrpeljivima.26.html?news\\_id=266840](http://www.danas.rs/dodaci/vikend/netrpeljiv_prema_netrpeljivima.26.html?news_id=266840)

своје боље данас. Веровао је да се она мора борити за своју научност, штитити сталним иновацијама. Зато је у тој дисциплини, која се нерадо мења, стално методолошки експериментисао, отварао нове теме, прожимао историју са другим друштвеним наукама, учио оно што су други гледали да избегну. Објавио је 25 књига. Почео је са педантним истраживањима дипломатске историје, затим је дао своје магистрално тумачење међуратног раздобља у већ поменутој синтези *Време нетрпељивих*. Потом се доказао као прецизни истраживач историје Србије у Првом светском рату, као и политике великих сила пре и после њега. Онда је почео да уноси методолошке иновације, да анализира сликарство и књижевност у историјском контексту, да заступа позиције друштвене историје и да се залаже за теоријско промишљање прошлости. Међу првима се бавио економском историјом, историјом банака и финансија. Био је тотални и био је велики историчар.

Андреј Митровић је био другачији и када је, у друштву које поништава институције, почео да оснива своје. Раних седамдесетих година је, инспирисан интелектуалном атмосфером на немачким универзитетима где се усавршавао, основао прву, додуше неформалну, институцију – Округли сто. Били су то скупови на којима је са колегама и студентима, често и до касно у ноћ, расправљао о важним темама прошлости и садашњости. Затим је, на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду, 1987. године основао Катедру за општу савремену историју. Био је први који је покренуо независни научни пројекат, први који је, 1994. године, основао приватни научни часопис, *Годишњак за друштвену историју*. Верујући да се независност мора бранити изградњом алтернативних институција, био је један од оснивача Удружења за друштвену историју (1998), као једне од првих невладиних организација у области науке и образовања.

Андреј Митровић је био успешан на још једном тешком, осетљивом и изузетно неизвесном пољу, пољу односа са студентима. Њега су студенти волели. Био им је потпуно посвећен, спреман да с њима води бескрајне разговоре, да их учи да се с њим препиру и слободно мисле, да сваку ствар виде с различитих страна. Са својих сталних путовања доносио им је књиге на свим језицима, отварао видике, говорио о новим темама, новим начинима истраживањима, коришћењу нових извора. Учио их да виде оно у шта су гледали. Усмеравао је своје ђаке савршено тачно процењујући њихове таленте и склоности и пре него што су их и сами постајали свесни. Уживао је у предавањима и вежбама, испите је претварао у интелектуалне дебате. Као ментор био је и учитељ, и критичар, и родитељ, и пријатељ. Чувене су биле вечере које је приређивао са својом животном сапутницом Љубинком Трговчевић, на којима су и до јутарњих сати студенти равноправно дебатовали са неким од највећих имена уметничке и интелектуалне сцене.

Његово име имало је своје значајно место и у европској науци. Држао је предавања на бројним универзитетима, говорио на конгресима, објављивао књиге и научне радове. Био је пријатељ са највећим ауторитетима светске историографије, које је доводио на свој Округли сто, дајући могућност студентима и колегама да чују и да питају. Међународне везе користио је да својим ђацима набави стипендије, да их гурне у „велики свет“, подстакне да изађу из паланке, да виде очима других. Добио је висока немачка признања за своја истраживања југоисточне Европе – Хердерову награду и награду Константин Јиречек.

Андреј Митровић је веровао да реч интелектуалац значи бити ангажован. Од почетка национализма јасно је стао на супротну страну. Било му је тешко због распада Југославије, рата и жртава. Учествовао је у демонстрацијама, говорио на трибинама, давао интервјуе, писао. Упозоравао је и опомињао, јер је, док су други обећавали победу, он јасно видео пораз. Одударао је од одушевљене масе, али и од већине стручних и академских кругова. О томе најбоље сведочи чињеница да од дописног никада није унапређен у звање редовног члана САНУ, што му је највеће признање и потврда тога колико је сметао. Свој пут и свој круг чувао је дајући пример да се увек, па и када гомила почне да усисава, може остати свој. Свој и наш Андреј Митровић. Недостаје нам.